

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Парчук Г., Мовчан Я. Європейська екомережа та досвід формування національних екомереж у країнах Європи. Розбудова екомережі України. – Київ, 1999. – 127 с.
2. Sepp K., Kaasik A., Development of National Ecological Networks in the Baltic Countries in the framework of the Pan-European Ecological Network. IUCN Regional Office for Europe, Warsaw, – 2002.
3. Bennett Y. Integration biodiversity conservation and sustainable use. Lessons learned from ecological networks. IUCN Yland, Switzerland and Cambridge, UK 2004.
4. Парчук Г.В. специфіка біосферних резерватів // Шацький національний природний парк: наукові дослідження 1994-2004 рр. Матеріали Наук.-практ. конф. до 20-річчя парку (Світязь, 17-19 травня 2004 р.). – Луцьк, вид-во „Волинська обласна друкарня” – 2004. 224 с.
5. Шеляг-Сосонко Ю. Головні риси екомережі України // Розбудова екомережі України. – Київ, 1999. – с. 13-22.

УДК : 630 : (477.7)

СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ ЕКОСИСТЕМ ЗАХИСНИХ ЛІСОСМУГ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я

Стрельчук Л.М. – аспірант, Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Природні умови території Північного Причорномор'я зумовили переважання в структурі виробництва сільського господарства. Наряду зі сприятливими існує ряд негативних агрокліматичних умов. Одним із найефективніших методів боротьби з несприятливими агрокліматичними умовами є полезахисне лісорозведення. Воно сприяє накопиченню та збереженню вологи у ґрунті, перешкоджає видуванню ґрунту вітром, зменшує інтенсивність випаровування вологи та захищає польові культури від суховіїв і вимерзання.

Значна частина захисних лісонасаджень щорічно самовільно вирубується місцевими жителями або знищується в результаті пожеж чи хвороб. Таким чином, для покращення стану та ефективного застосування полезахисних смуг необхідно проводити роботи щодо їх збереження, відновлення та моніторингу.

Стан вивчення проблеми. Питаннями створення полезахисних лісових смуг у степових районах почали займатися ще на початку 50-х рр. ХХ ст., зокрема такі відомі вчені, як: Логгінов Б.І., Коптев В.І., Ліщенко А.А., Петров Н.Г., Нікітін П.Д., Писаренко А.І. та ін. [3-5]. Лісові смуги на території Північного Причорномор'я потребували правильного розміщення та особливих умов вирощування і зрощення. У зв'язку з цим розроблялась велика кількість заходів по вирощуванню лісосмуг.

Херсонщина належить до територій з континентальним типом річного ходу опадів, при якому сума опадів теплої періоду переважає суму опадів холод-

ного періоду. При середньорічній кількості опадів 343 мм і випаровуваності 1000-1050 мм коефіцієнт зволоження становить 0,3, що характеризує посушливість клімату. Крім того, великої шкоди завдають пилові бурі, посухи та суховії, вітрова, водна ерозія, високі літні температури, незначна кількість опадів. На сьогоднішній день проблема нестачі зволоження майже вирішена завдяки впровадженню систем зрошення на сільськогосподарських полях. Проте інші негативні процеси (пилові бурі, водна та вітрова ерозія та ін.) потребують негайного вирішення[1].

Дослідження показали, що збільшення запасів вологи у ґрунті та зниження випаровування покращують вологозабезпечення посівів на полях, захищених лісовими полосами, у результаті чого врожай польових культур у середні за погодними умовами роки підвищується на 10-15%, а в роки з пиловими бурями – на 30% та більше [1,6].

Методика досліджень. При підготовці матеріалів нами використовувались такі методики: лісівничо-таксаційні – для закладки пробних площ і характеристики лісових екосистем; системного, ретроспективного та порівняльного аналізів на популяційно-видовому, біоценотичному, екосистемному та ландшафтному рівнях (інформаційно-аналітичні, геоботанічні, фітоіндикаційні, пірологічні, рекреаційні) – для виявлення просторових, часових і структурних особливостей впливу негативних екологічних чинників, характеру, інтенсивності та механізму їхньої дії; математико-статистичні – для обробки та оцінки достовірності експериментальних даних [2].

Результати досліджень. За матеріалами Херсонського державного управління лісового та мисливського господарства, площі земель, зайнятих полезахисними смугами, становлять 28951,15 га, із них потребують відновлення 1912,8 га та 3220,6 га потребують додаткового створення полезахисних смуг. Існує велика кількість лісосмуг, моніторинг яких неможливо здійснити у зв'язку з тим, що вони знаходяться у власності приватних осіб.

Як відомо, для того щоб полезахисні смуги повністю виконували свої функції, важливим критерієм є висота дерев, гарний розвиток крони з високими вітрозахисними властивостями, висока життєстійкість і довговічність. Крім того, при закладанні лісосмуг необхідно правильно розміщувати їх у просторі, науково обґрунтовано підбирати видовий склад порід та їх конструкцію. Для досягнення максимального ефекту в кожному господарстві необхідно мати систему смуг і створювати їх відповідно до плану внутрішньогосподарського землевпорядження. Щоб запобігти помилкам, для внутрішньогосподарського землевпорядження необхідно залучати агрономів, землевпорядників, лісомеліораторів, ґрунтознавців та інших спеціалістів сільського господарства. У процесі цієї роботи враховують форму та стан землекористування, рельєф та його пересіченість, якість угідь, поверхневий стік і процеси водної ерозії, напрями домінуючих шкідливих вітрів, випадки розвіювання ґрунту та інші особливості землекористування та землеробства.

Як показують результати наших досліджень, полезахисні лісосмуги на території Херсонщини майже не виконують своїх функцій. Лише 12-15 % лісосмуг можна назвати полезахисними, оскільки вони відповідають певним критеріям. Вони складаються більш як з 3 рядів дерев, у вертикальній структурі спостері-

гаються декілька (3-5) ярусів, представлений чагарниковий ярус, незначний ступінь пошкодження крон і стовбурів, наявний процес відновлення.

У більшості випадків лісосмуги в Херсонській області представлені породами, які адаптовані до відносно жорстких умов сухого степу та можуть зростати без додаткових меліоративних втручань, такі як робінія (*Robinia pseudoacacia*), гледичія трьохколючкова (*Gleditsia triacanthos*), клен американський (*Acer negundo*), ясен звичайний (*Fraxinus excelsior*), айлант найвищий (*Ailanthus altissima*), рідше дуб звичайний (*Quercus robur*).

Такі риси характерні лише незначній частині полезахисних лісосмуг Херсонської області. У більшості випадків завдяки ряду причин природного або антропогенного характеру лісосмуги частково або повністю знищені. При закладанні лісосмуг територія області, особливо правобережжя, була охоплена майже повністю. Спираючись на інформацію про виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 листопада 2009 року № 1465-р «Про вдосконалення порядку управління лісовим господарством» на території Херсонської області станом на жовтень 2011 року, бачимо що з 28951,15 га земель, зайнятих полезахисними лісосмугами, управлінням лісового та мисливського господарства проінвентаризовано лише 5934,04 га, що складає 20,5% (Рис. 1). Особливо актуальною ця проблема постає в таких районах з густою мережею полезахисних лісосмуг, як Бериславський, в якому площа лісосмуг складає 2211,73 га, а централізовано проінвентаризовано лише 42,95 га, Великоолександрівський – відповідно 2362,77 та 22,13 га, Каховський - 1965,6 та 497,22 га відповідно та інші.

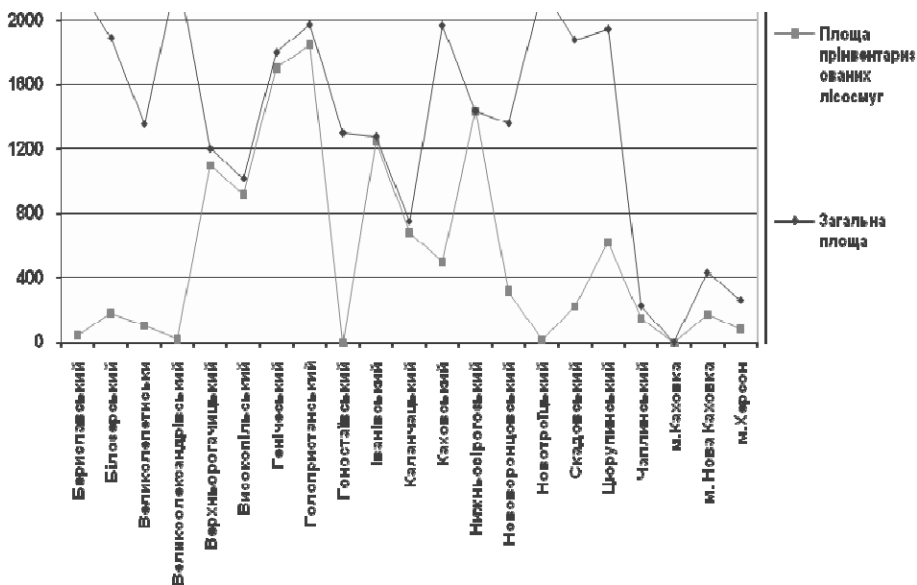

Рисунок 1. Збереженість полезахисних лісових смуг у розрізі адміністративних районів ті міст Херсонської області (га), 2011 р.

Також негативною тенденцією є «безхозність» лісосмуг – лише 1557,67 га є закріпленими за державними лісомисливськими господарствами, 315,4 га – за агролісогосподарськими підприємствами, 1100 га – за сільськогосподарськими підприємствами, 258,84 – за громадянами та 701,59 га – за іншими суб'єктами господарювання. Разом площа закріплених земель під лісосмугами за суб'єктами господарювання складає 3934,03 га, тобто 13,6% всієї площі земель, зайнятих полезахисними лісосмугами. З двадцяти однієї адміністративної одиниці Херсонської області лише 12 мають лісосмуги, що закріплені за державними лісовими господарствами, а такі райони, як Великоолександрівський, Високопільський, Голопристанський, Горностаївський, Іванівський, Каланчацький, Нижньосірогозький, Новотроїцький та місто Нова Каховка не мають закріплених за держпідприємствами лісосмуг.

Висновки та пропозиції. Лісозахисні смуги на території Херсонщини мають велике ґрунтозахисне, протиерозійне, кліматополіпшуюче, сільськогосподарське та природоохоронне значення. Проте внаслідок неконтрольованих рубок, недостатнього догляду, лісових пожеж і хвороб істотно змінилась структура та природний склад лісосмуг, що привело до негативних екологічних змін у лісових екосистемах. Загальний стан полезахисних лісових насаджень на території Північного Причорномор'я можна вважати незадовільним.

Необхідно розробити науково-практичні рекомендації щодо покращення їх стану, реконструкції, частковому або повному відновленню для покращення їх екологічної ролі та сталого розвитку регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Адамень Ф.Ф. Ліс у степу: особливості агротехніки та породний склад / Ф.Ф. Адамень, В.С. Паштецький, Ю.В. Плугатар, Л.М. Стрельчук // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Серія рослинництво, селекція і насінництво, плодовоовочівництво: Збірник наукових праць. – Харків, – 2012, – №1. С.179 – 185.
2. Адамень Ф.Ф. Полезащитные лесные полосы как основа устойчивого развития агроландшафта / Ф.Ф. Адамень, В.С. Паштецький, Ю.В. Плугатар // Зрошуване землеробство: Збірник наукових праць. – Херсон: Айлант, – 2012. – Вип. 57. – С.34 – 38.
3. Логгинов Б.И. Защитное лесоразведение на орошаемых землях Украины и Северного Кавказа / Б.И. Логгинов. – Киев: Наука, 1991. – 280 с.
4. Логгинов Б.И. Защитное облеснение орошаемых земель степной части Украинской ССР / Б.И. Логгинов. – Киев, - 1957 – 66с.
5. Никитин П.Д. Выращивание полезащитных лесных полос / П.Д. Никитин. – Москва, - 1972 – 100с.
6. Степанцов А.М., Васильчиков В.Е. Полезащитные лесные полосы на орошаемых землях / А.М.Степанцов, В.Е.Васильчиков. – Москва: Росагропромиздат, 1988. – 45 с.